

ПЛАМЕН ДОЙНОВ:

ЛИТЕРАТУРАТА МОЖЕ ДА СЕ ПРЕЖИВЕЕ

НАЙ-ИНТЕНЗИВНО ЧРЕЗ ТЕАТЪРА

ИНТЕРВЮ НА АСЕН ТЕРЗИЕВ

Асен Терзиев: Ти си човек, който се занимава с литература професионално. Пишеш поезия, литературна критика, а също така си и един от редакторите на „Литературен Вестник“. Разкажи ми с какво те привличат „драмата“ и театърът. Можеш да започнеш и съвсем биографично: кога, например, ти хрумна да напишеш пиеса?

Пламен Дойнов:

Ако започна със спомени, би звучало тривиално, защото мнозина от нас (говоря за поколението на родените в

края на 60-те и началото на 70-те) по един или друг начин са минали през различни детски „драмсъстави“ в своите градове. Днес обаче възхвалата ми на театъра би отбелязала на първо място неговата еротика, разбирана в широк смисъл: общуването с други хора, усещането за погледите на публиката, показването на гласа и тялото, взаимността с другите... В театъра съвсем осезаемо се прави нещо с гуми. Сам по себе си текстът е затворено битие, а писането и четенето до голяма степен са самотни занимания. Докато театърът прави възможно усещането, че с гумите си ти извършваш дела, светът оживява, словото се отелесява. Това води и до важните екзистенциални ефекти на литературата – общу-

ването, преживяването, споделеността. Литературата може да се преживее най-интензивно чрез театъра. Затова литературата никога не ми е стигала и още в началото на 90-те години заедно с мои приятели основах Авторския литературен театър (АЛТ). Всички акции, които правихме тогава бяха подчинени на идеята словото да се театрализира, в него да действа принципът на превъплъщението. Не-

*М. Петрова-Енева
в „Една добра жена в една лоша зима“,
реж. Д. Стоянов – Нов, ДТ-Шумен,
НТМ, Сдружение „Антракт“, 2000*

Фотограф: Ивайло Сакелариев

случайно името на първия ни спектакъл през декември 1992 г. звучеше донякъде манифестно – „Тела и текстове“. Представяхме текста като тяло и обратно – изобщо все идеи близки до тогавашните ни представи за литературния постмодерн... Сега обаче повече ме занимава литературния перформанс, който е нещо по-друго. В него, освен писатели, могат да участват и музиканти, художници, актьори, които заедно създават ситуации. Езиците на различните изкуства се сплитат, за да оформят ситуация на взаимно четене. Тече общ импровизационен поток от образи, обединен от една тема. Получава се литературен джем сешън. По време на премиерата на последната ми книга „Кафепоеми“ на „Аполония“ в Созопол изградихме цялата ситуация около темата за кафето, наречена Dubbing – музика, рисуване с кафе, мирис на кафе, текстове за кафето – атака на всички сетива. Впрочем, това са все опити да се преодолее полиграфическата ограниченост на литературата. Търсим входи в другите изкуства като изходи от глухотата на литературата.

Асен Терзиев: Онова, което много ми допада в твоите текстове, е че те действително са едни от малкото съвременни български текстове за театър, в които е силно доловимо усещането – най-вече на ниво развитие на персонажите и сюжета – че са създадени с идеята, че с тях ще се занимава някой друг. Струват ми се много отворени към други идентичности – отварят свободно място за онзи, който ще се занимава с тях като читател, режисьор, актьор, зрител... Това впечатление се дължи до голяма степен и

на поетическия език, който ти допускаш в своите пиеси. Едно от устойчивите клишета на театралната критика е изречението „литературна пиеса“, чиито конотации са почти задължително негативни. „Литературщина“ обикновено значи засилена реторичност, която би могла да „задуши“ действието. Кое е белег за „литературност“ в текстовете за театър?

Пламен Дойнов: Тълкувайки критическия жаргон „литературна пиеса“, ще видим, че той наистина има предимно негативно значение. Обикновено това определение се ползва не само за пиеси, които имат сюжет, затлачен от „литературщина“, а изобщо за пиеси, в които на пръв поглед липсва действеност, трудно се намира разликата между отделните герои или пък диалогът изобилства от поетизми и непроницаеми лирически пасажки.

Асен Терзиев: Което също е странно, защото да вземем, например, драматургията на Сара Кейн – тя изобилства точно от такива неща, а в същото време се превърна в едно от безспорните събития на европейския театър от края на 90-те.

Пламен Дойнов: Говоря за начина, по който този израз битува. Мисля, че „литературна пиеса“ е удобен етикет, който с охота се ползва в говоренето за театър. Удобно е да кажеш, че една пиеса е „литературна“ без да си правил труда да видиш, че освен лирически език, в нея има и богати характери, например. Българската театрална машина не е склонна да смисла такива текстове. В същото време, аз до голяма степен споделям негативната оценка за т. нар. литературни пиеси. Ние, българските автори, носим вина

за това някои театри да твърдят, че пишем „литературни“ текстове. Мнозина от нас наистина пишат така. При мнозина от нас липсва будното внимание към театралното действие, не можем или не искаме просто да разкажем една история на действителен език. От друга страна, обаче, не съм склонен безрезервно да подкрепя това негативно мнение, защото както казах, то е прекалено удобно, мързеливо – заклеимяваме една пиеса като „литературна“ и тя вече не ни е проблем. Трябва внимателно да се четат преди да се отсъди. Да влезем в езика на пиесата и да видим... Мисля си, че драматургията е своеобразна лаборатория на новия всекидневен език. Това не е задача нито на улицата, нито на булевардната преса. Тъкмо драматургията е граничната зона между социалната действителност и изкуството. Театърът, драматургията – точно там е мястото за експерименти, за рушене и създаване на новите езици на обществото. Точно затова театър без поезия, без литература е невъзможен, но пък един предимно литературен театър, проблематизира самия театър. Известно е, че разликата между текста на пиесата и текста на представлението би могла да бъде значителна дори когато не се променя нито дума от автора.

Асен Терзиев: А авторската ревност...

Пламен Дойнов: Не, не съм ревнив. Допускам съавторска работа с режисьорите. Сега всеки момент ще излезе на сцена „Къщата на Иван“, за която също съм предоставил пълна свобода на режисьора, а и на актьорите. Йорданка Стефанова играе ролята на

Майката, а режисьор е Венцислав Асенов.

Асен Терзиев: Мислиш ли, че ако се включваш повече в репетиционния период, това ще ти помага и когато пишеш? Имам предвид, че повечето съвременни автори гнес, трудно могат да се надяват, че текстовете им ще бъдат поставяни веднага. Тази изолация пречи ли ти?

Пламен Дойнов: Всяка добра пиеса е винаги в процес на дописване. Авторът трябва да има пълна самостоятелност и спокойствие, за да напише своя текст, след което е хубаво той да има възможност за работа с режисьора върху един сериозен прочит и анализ, който би могъл да доведе до създаването на втори текст. И вече следва третият текст, който се създава по време на репетициите и на самото представление, където авторът би могъл да участва или не. Нека признаем, че докато пишем текст, често не си даваме сметка за бъдещата му пластичност, за неговото отелесяване и оживяване. Лично аз бих предпочел да участвам – не за да „суфлирам“ педантично, а защото така ще ми се даде възможност да видя онези точки в текста, които се намират единствено от режисьора и актьорите. Искам те да ме допуснат до моя текст, който вече е и техен, за да стане наш.

Асен Терзиев: Кои са любимите ти женски персонажи? Питам те умишлено, защото театралността в твоите пиеси е силно концентрирана в женските персонажи.

Пламен Дойнов: Както гласи клишетто: жената е загадъчна, крие съвсем непознати светове, които изкушават

ЛИЧНОСТИ

автора (при това – мъж), за да ги разкрие, изучава и т. н...

Асен Терзиев: Добре тогава, а какво мислиш за филмите на Алмодовар и за неговите герои?

Пламен Дойнов: О, много харесвам Алмодовар. Това, с което той заразява, дори не са толкова персонажите и сюжетите, колкото – аромата и цвета на филма, страхотната носталгия, която тече някъде отгоду под кленките на героите му...

Асен Терзиев: Аз намирам, че и в трите си пиеси успяваш да изградиш много правдоподобни в театралността си жени.

Пламен Дойнов: Чудя се дали да не замълча скромно... У женските персонажи се крият различни бездни: реки от носталгия, от изтънчена тъга, капризи, онази променливост на настроението, извор на театралност. Тук някъде стои и идеята за малката смърт, която е другото име на носталгията. Говоря за смъртта на всеки отлитащ миг, за състоянието на непрекъснатата раздяла, в което съществуваме. За хората няма нищо по-покрътително от това да показваш малките смърти в техния живот, както и начините, по които се справят с тях. Бих казал, че това е и част от някакво съвременно светоусещане, защото сега определено не е време за епоси.

Асен Терзиев: За нещо подобно говореше и проф. Мишел Небенцал от Франция, който тази година проведе уъркшоп за актьори по време на „Варненско лято“. Той твърдеше, че след Чехов драмата престава да бъде възможна като онази изкуствена поетическа конструкция, доминираща по най-различни начини в пред-модерността.

Пламен Дойнов: Лишени сме от епоса, от епичната свобода на трансисторията. След като животът не е епичен, пътищата са два – да преживяваш света или „лирично“, или „драматично“... Или да структурираш биетието на малки самостоятелни „лирични“ фрагменти, или да правиш „драматични“ композиции от тези фрагменти, за да допуснеш другите в своя свят и за да влезеш ти в техния.

Асен Терзиев: Имаш ли някаква своя история свързана с трите главни герои от пиесите? Как изобщо ги измисли тези жени?

Пламен Дойнов: Мога да разкажа три абсолютно различни истории. Жената от „Една добра жена в една лоша зима“ изникна от визуалната ми памет: зима, претърпан трамвай, жена на средна възраст с кълмнала глава, която едва се крепи, хванала се за горната гръжка на трамвая. От тази гледка започна да се развива кълбото на историята и естествено към нея се присламчиха други истории. Пиесата се случи като мое фантазиране, което се превърна във фантазиране на жената за мъжете, които би искала да има за съпрузи. С „Къщата на Иван“ е друго. Там преди театралната идея се беше разположила историята, литературната история – като страховит погреб.

Асен Терзиев: Добре, но откъде ти хрумна историята с фалшивия музей?

Пламен Дойнов: Хрумна ми вторично. В първия вариант пиесата се казваше „Майката на Иван“. Но не съм сигурен, че музеят е фалшив.

Асен Терзиев: Кога се появява хуморът при теб, защото ми се струва, че той е повече в езика, отколкото в си-

туациите. Впечатлението ми е, че доста изкусно и внимателно манипулираш диалога и фразите, и така ги правиш комични.

Пламен Дойнов: Е, да, признавам – хуморът ми е предимно езиков, а не ситуационен. И това май е проблем.

Асен Терзиев: Напротив, напротив! Но ти защо смяташ, че е проблем?

Пламен Дойнов: Е, ти ще кажеш. Как, това не е ли театрален проблем?

Асен Терзиев: Не мисля. Според мен ти постигаш добър баланс между ярка комична ситуация и език, с който персонажите реагират в нея. Струва ми се, че понякога хуморът, концентриран в езика, дори отваря повече възможности за игра от чисто ситуационния.

Пламен Дойнов: Трудно ми е да говоря за това. По-скоро е въпрос на нагласа, на постоянно усъмняване в това, което чувам и това, което аз самият говоря. Отвътре ни работи проклетото постмодерно чувство, че трябва непрекъснато да се чертаят дистанции, които предпазват от прекалено вчувстване.

Асен Терзиев: Разкажи ми обаче и за историята с музея, че те прекъснах.

Пламен Дойнов: В първия вариант на текста нямаше музей, а само майка и син, които си разказват спомени – абсолютна „литературищина“. Изобщо не ставаше ясно защо в крайна сметка си говорят всички тези неща. Сякаш си говореха в навечерието на 3 март и са дошли от телевизията да ги снимат за някое патриотично предаване. Имах

нужда от друго. За какво биха могли да се скарат майка и син? Вероятно за имот и пари. През 2000 г. няколко пъти посещавах къщата-музей на Иван Вазов в София. Там видях, че всички „идеи“, за които си говорят майката и синът, всъщност са въплътени в експонати. Просто „видях“ как един частен дом може да обрасне в исторически амбиции. Така стана сглобката между биографичното и историческото. Признато е отгавна, че сред главните мотиви на едно театрално действие е възможността да се играе най-старата игра – играта на размяна. Тя крие щедри възможности, защото най-важното нещо в този живот се оказва какво даваш, какво искаш да притежаваш и какво иска другият да вземе от теб. Когато обаче в тези игри на размяна бъде включена и самата българска история, залогът нараства. В частния музей се извършва непосилната размяна на личния уязвим живот срещу голямата история. И двете – с коварно променяща се стойност.

Асен Терзиев: Върху какво работиш сега?

Пламен Дойнов: Преработих текста на най-новата си пиеса, която още търси заглавието си. Замислям се какво да я правя. Чувам, че се готвят постановки на „Една добра жена в една лоша зима“ и на „Жана и Александър“. Пиша поезия и критика... Но преди всичко – наблюдавам. Толкова застинали гледки и ситуации чакат да бъдат задвижени.